

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Práce s dětmi migrantů
v Občanském sdružení Berkat**

Bakalářská práce

Autor: Hana Hozáková

Katedra: Sociálně pedagogická

Vedoucí práce: PaedDR. Marie Vorlová

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Rok odevzdání: 2009

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem **Práce s dětmi migrantů v občanském sdružení Berkat** napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.
2. Souhlasím s tím, aby byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 16.11. 2009

Hana Hozáková

Poděkování

Především děkuji všem dětem a rodičům, se kterými jsem měla možnost v O.s. Berkat spolupracovat.

Ráda bych rovněž poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PaedDr. Marii Vorlové za její podnětné návrhy a čas, který mi věnovala.

Velký dík jistě patří mé kolegyni Bedřišce Kotmelové za její podporu, ochotu a trpělivost při konzultacích mé práce.

V neposlední řadě děkuji Jankovi a mým rodičům za podporu a pomoc při psaní práce.

Klíčová slova: Migrace

Integrace

Děti migrantů

Rodiny migrantů

Psychika dětí migrantů

Volný čas

Občanské sdružení Berkat

Anotace: Práce s dětmi migrantů v O.s. Berkat

Má bakalářská práce je postavena především na shrnutí mých vlastních poznatků a zkušeností v rámci práce s dětmi migrantů. Opírá se o mé tříleté působení v občanském sdružení Berkat.

V první části práce se soustředím na úvod do samotné problematiky migrantů v České republice. Podrobněji se věnuji samotnému integračnímu procesu a institucím, které hrají v začleňování cizinců do společnosti důležitou roli. V dalších kapitolách se již zabývám hlavně dětmi migrantů a jejich životem ve škole, v rodině, ale i jejich psychickými obtížemi, se kterými se v práci s nimi setkávám. Jako konkrétní příklad práce s dětmi uvádím podrobný popis jednoho z výjezdů s dětmi migrantů mimo Prahu. Na jednotlivých situacích popisují konkrétní specifické odlišnosti dětí migrantů od ostatních dětí. V závěru uvádím několik změn, které by dle mého názoru umožnily zlepšení programů pro děti v rámci občanského sdružení.

Annotation: Work with children of migrants in Berkat Civil Society Organization

Keywords: Migration

Integration

Children of migrants

Families of migrants

Migrants' children mental condition

Leisure time

Berkat - Civil Society Organization

This bachelor's thesis is based upon the synthesis of my own findings and experience with working with the children of migrants. It results from my three-year involvement in Berkat Civil Society Organization activities.

In the first part of my thesis I focus on introduction of the issues related to migrants in the Czech Republic. I address particularly the integrative process and the institutions that play important role in inclusion of foreigners into society. In subsequent chapters I investigate primarily the lives of children of migrants in schools and families as well as their mental troubles I encounter during my work with them. I also introduce a specific example of the work with children through detailed description of one of the trips with children outside of Prague. By using various examples I present particular specific dissimilarities of children of migrants from other children. In the final conclusion I introduce several suggestions for changes that would, according to my opinion, enable improvement of the programs of Berkat Civil Society Organization.

OBSAH

1. Migrace.....	9
1.1. Aktuální počet cizinců v ČR.....	10
.....	11
2. Integrace.....	13
2.1. Pravidla pro integraci v České Republice.....	14
2.2. Integrace cizinců ze strany státního sektoru.....	15
2.3. Integrace ze strany Nevládních neziskových organizací.....	18
3. Legislativní rámec imigrace v Evropské Unii.....	20
4. Specifika rodin migrantů.....	21
4.1. Neúplnost rodiny.....	21
4.2. Starý a nový domov.....	22
4.3. Rozdíly začleňování do společnosti.....	23
5. Děti migrantů v České republice.....	24
5.1. Děti migrantů ve škole.....	24
6. Psychika dětí migrantů.....	28
6.1. Vyrovnávání se s následky traumatu.....	29
7. Organizace zabývající se problematikou dětí migrantů a jejich služby.....	33
7.1. Meta.....	33
7.2. Modrá škola.....	33
7.3. SOZE.....	35
7.4. Charita Česká republika.....	35

<u>7.5. Most pro lidská práva.....</u>	<u>36</u>
<u>8. Volný čas.....</u>	<u>37</u>
<u>8.1. Volný čas migrantů.....</u>	<u>39</u>
<u>9. Občanské sdružení Berkat.....</u>	<u>41</u>
<u>9.1. Práce s dětmi v rámci O.s. Berkat.....</u>	<u>42</u>
<u>10. Popis cílové skupiny dětí v O.s. Berkat.....</u>	<u>44</u>
<u>.....</u>	<u>45</u>
<u>11. Tým kolem dětských aktivit.....</u>	<u>46</u>
<u>12. Popis a rozbor konkrétní akce s dětmi.....</u>	<u>47</u>
<u>12.1. Příprava víkendu.....</u>	<u>47</u>
<u>12.2. Průběh víkendu.....</u>	<u>50</u>
<u>12.3. Po víkendu.....</u>	<u>58</u>
<u>13. Zhodnocení a návrhy zlepšení programu.....</u>	<u>59</u>
<u>14. Závěr.....</u>	<u>60</u>
<u>15. Seznam použité literatury.....</u>	<u>61</u>

1. Úvod

K tématu mé bakalářské práce mě inspirovala má vlastní zkušenost, práce s dětmi migrantů v Občanském sdružení Berkat. V rámci této organizace jsem nejprve pracovala jako dobrovolník a po dvou letech jsem se stala sama koordinátorkou dětských aktivit. Byla jsem u samotného zrodu volnočasových aktivit pro děti v O.s. Berkat, a tak byla řada věcí, na které jsem přicházela až postupem času. Měla jsem za sebou sice bohatou zkušenost ze skautského oddílu, do kterého jsem chodila a později ho i vedla, ale práce s dětmi v O.s.Berkat se v mnohém odlišovala.

Cílem mé práce je především shrnout a zhodnotit mé poznatky a zkušenosti s dětmi migrantů. Na praktickém příkladu jednoho z víkendů s dětmi bych chtěla ukázat konkrétní odlišnosti těchto dětí, se kterými je nutno při další práci počítat. Součástí práce je i několik nápadů jak práci s dětmi v O.s.Berkat zlepšit a zefektivnit tím celou spolupráci s dobrovolníky i rodiči dětí.

Ráda bych zde uvedla, že čerpám především ze své vlastní zkušenosti a názoru na celou problematiku. Důvodem je i nepříliš velké množství literatury zabývající se tímto tématem.

Rovněž se snažím celou práci pojmut tak, aby byla srozumitelná a jasná pro každého, kdo se o problematiku migrantů v České republice zajímá.

1. Migrace

Ve slovníku cizích slov (<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/migrace>) bychom ke slovu migrace našli více možností výkladu. Například přemísťování, stěhování, přecházení nebo změna pobytu.

„Migrace je považována za jedno z nejdůležitějších globálních témat počátku 21. století, protože je dnes v pohybu mnohem více lidí než v jakémkoli jiném období lidských dějin. Kolem 192 milionů lidí žije v současnosti mimo místo svého narození, což představuje asi tři procenta světové populace.“ (<http://iom.ecn.cz/>)

Příčiny emigrace jsou různé a většinou se nejedná pouze o jeden důvod k rozhodnutí opustit svou vlast. Jestliže se člověk k útěku odhodlá, nutí ho k tomu většinou okolní nepříznivé podmínky. Může jít o špatnou ekonomickou či politickou situaci, živelné katastrofy (povodně, tsunami, požáry, hurikány apod.) nebo neméně časté válečné konflikty. (Vágnerová, 2004)

Do roku 1989 by se dalo říci, že imigrace do České republiky neprobíhala. Nebylo to z politických důvodů možné. Pravdou je, že k nám mířily tisíce studentů z Vietnamu, ale s těmi vláda uzavřela pouze dohody o technické spolupráci. Až po sametové revoluci v listopadu 1989 se hranice otevřely a Česko se stalo tzv. tranzitní zemí (průjezdní země) nikoli cílovou zemí. V devadesátých letech se situace změnila a pro řadu migrantů především z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Polska a zemí bývalého Sovětského svazu jsme se stali cílovou stanicí. Český statistický úřad každý rok dává k dispozici své grafy a statistiky, které zaznamenávají legální pohyb cizinců na našem území.

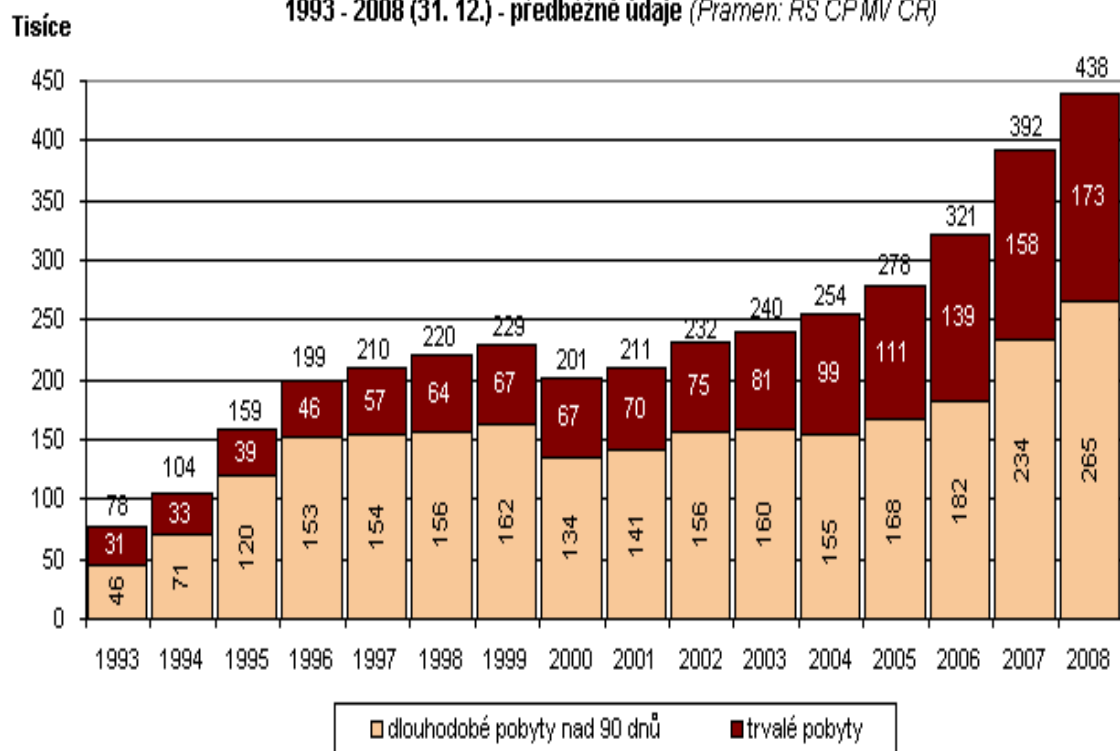
1.1. Aktuální počet cizinců v ČR

„K 31. 7. 2009 Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR v České republice evidovalo 439 762 cizinců, z toho 176 508 cizinců s trvalým pobytem, 263 254 cizinců s některým z typů dlouhodobých pobytů nad 90 dnů (tj. přechodné pobyty občanů EU a jejich rodinných příslušníků, dále víza nad 90 dnů a povolení k dlouhodobému pobytu občanů zemí mimo-EU). K 31. 7. 2009 byli v ČR nejčastěji zastoupeni občané Ukrajiny (133 773 osob, 30 %) a Slovenska (76 956 osob, 17 %). Dále následovala státní občanství: Vietnam (60 998 osob, 14 %), Rusko (29 144 osob, 7 %) a Polsko (20 700 osob, 5 %).“ (http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu)

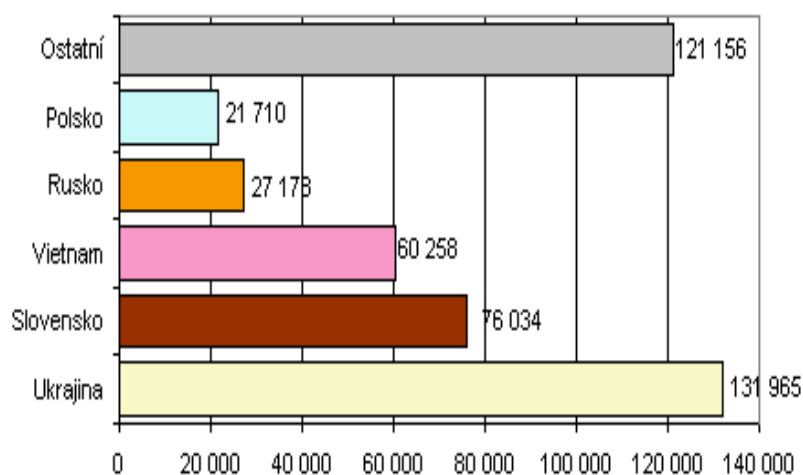
Na prvním grafu (1) je snadno rozpoznatelný vývoj počtu cizinců na území České republiky od roku 1993 až do roku 2008. Pro upřesnění, jde o záznam migrantů, kteří získali trvalý pobyt nebo dlouhodobý pobyt nad 90 dnů. (www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu)

Druhý graf (2) nám předkládá nejčastější národnosti migrantů přicházejících do České republiky. Je zajímavé, že od počátku devadesátých let až do roku 2008 se udržují na předních místech stále cizinci ze stejných zemí původu – Ukrajina, Polsko, Vietnam, Slovensko a Rusko. Migranti pocházející z jiných zemí jsou zahrnuti v nejpočetnější skupině ostatní.

**Vývoj počtu cizinců s pobyty trvalými a dlouhodobými pobyty nad 90 dní v ČR
1993 - 2008 (31. 12.) - předběžné údaje (Pramen: ŘS CPMV ČR)**

**5 nejčetnějších státních občanství cizinců v ČR - k 31. 12. 2008
předběžné údaje (Pramen: ŘS CPMV ČR)**

2. Integrace

Integrace se stala přirozeným důsledkem migrace. Již všeobecně známá definice integrace se dá snadno shrnout. „Integrace je nepřetržitý oboustranný proces, který se opírá o vzájemná práva a odpovídající povinnosti přistěhovalců i hostitelské společnosti“¹ V současné době se téma integrace spojuje čím dál tím více s migranty, uprchlíky, azylanty a žadateli o azyl. Jako jeden z cílů integrace cizinců je dozajista považována soběstačnost. Jde o zajištění nejdůležitějších oblastí (potřeb) k vedení nezávislého života – bydlení, vzdělání, zaměstnání, tvorba své vlastní sociální sítě.

Od roku 2004 je Česká republika součástí Evropské unie, a proto se podílí mimo jiné i na společné strategii úspěšné integrace cizinců. Hlavní problémy související s přistěhovalci jsou u všech členských států podobné. Nedostatečná nabídka zaměstnání, špatné podmínky bydlení a nadměrné zastoupení přistěhovalců v okrajových sídlištích velkých měst. Dostali jsme se tedy ke stejnému tématu, ale z druhé strany. Jak dosáhnout soběstačnosti ze strany cizince, jestliže právě s poskytováním toho základního zabezpečení je problém.

„ Zatímco sociálně ekonomická témata jsou stále středem pozornosti, vlády začaly klást zvýšený důraz také na sociálně kulturní sféru, osobní dimenzi integrace a frekvenci a intenzitu sociální interakce.“² Jinými slovy jde o větší spolupráci na celém procesu integrace cizinců do nové společnosti. Neřeší se jen sociální a ekonomické otázky (místa na pracovním trhu, pobírání

---

¹ Niessen,J., Schibel, Y. „*Příručka o integraci*“ České vydání, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005 str.7

² Niessen,J., Schibel, Y. „*Příručka o integraci*“ České vydání, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005, str.10

dávek, podmínky bydlení, vzdělávání ...), ale také vyzdvihnutí jinakostí obou kultur, seznámení a větší povědomí o národních tradicích a zvycích, vlastní aktivity podtrhující zájem o novou zemi.

2.1. Pravidla pro integraci v České Republice

Problematika migrační a azylové politiky na území České Republiky spadá pod Ministerstvo vnitra. V rámci tohoto odboru nalezneme dvacet oddělení týkajících se celé řady témat souvisejících s migrací. Mne však bude především zajímat oddělení integrace cizinců a azylantů. Na základě Státního integračního programu (SIP) (<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>) by měla být azylantům a imigrantům zajištěna pomoc týkající se především bezplatných kurzů českého jazyka a programu podporujících oblast bydlení. Všechny části SIP jsou plněny ve spolupráci s dalšími resorty a s neziskovým sektorem, který se podílí velkou měrou v oblasti jazykových kurzů, sociálního a právního poradenství. Pomocí dalších doplňkových projektů organizace pomáhají cizinci lépe se orientovat v české společnosti a zaměřují se více na konkrétnější potřeby cizince nebo rodiny jako celku.

Druhým a neméně významným státním orgánem zabývajícím se integrací cizinců je Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), konkrétně Odbor pro migraci a integraci. Oddělení pro integraci cizinců navazuje svou činností na práci MVČR a věnuje se dlouhodoběji žijícím cizincům na území ČR.

V neposlední řadě je třeba zmínit činnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), která se na Koncepci integrace cizinců podílí zejména v oblasti vzdělávání.

2.2. Integrace cizinců ze strany státního sektoru

„Koordinační role při realizaci Koncepce integrace cizinců na území ČR byla převedena na ministerstvo vnitra na základě usnesení vlády ČR ze dne 23. července 2008 č.979. Koncepce integrace cizinců počítá od svého vzniku se zapojením řady resortů (MV jakožto koordinátora a dále zejména MPSV, MŠMT, MPO, MZD, MMR a MK) a dalších partnerů (kraje, NNO, sociální partneři atd.). Reaguje tak na skutečnost, že problematika integrace cizinců je komplexní problematikou, která se dotýká mnoha oblastí.“

(<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>)

1) Státní integrační program (SIP), MVČR

(§§ 68, 69 a 70 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu)

Státní integrační program (dále jen SIP) se snaží zlepšit a usnadnit integraci cizinců do české společnosti. Zaměřuje se na pomoc a podporu především ve dvou směrech.

První z nich se týká *znalosti českého jazyka*. Azylantům jsou ve spolupráci s neziskovými nevládními organizacemi (dále jen NNO) poskytovány bezplatné kurzy českého jazyka. Mnoho z těchto kurzů je zajištěno prostřednictvím Centra pro integraci cizinců (zkráceně CIC), které má své pobočky po celé republice. Zájem o kurzy je veliký především z toho

důvodu, že od 1. ledna 2009 je nutné prokázat na základě písemné zkoušky znalost českého jazyka k tomu, aby cizinec mohl žádat o trvalý pobyt. V souvislosti s tím vznikly webové stránky www.cestina-pro-cizince.cz. Zřizovatelem je Ministerstvo vnitra, které prostřednictvím stránek, ale i bezplatné linky, informuje, kdy, kde a za jakých podmínek je možné zkoušku složit. Dále pak odkazuje na další NNO, které poskytují i přípravné kurzy zdarma.

„Státní integrační program v oblasti bydlení je realizován na základě usnesení vlády, přičemž za dobu své existence (od r. 1994) doznal podstatných změn. Z původní jedné varianty, v níž mají azylanti možnost získat s finančním příspěvkem státu nájemní byt v majetku obce (varianta č. I), se program rozšířil o další dvě varianty, v jejichž rámci je možnost získat státní příspěvek na úhradu čistého nájemného, nebo jeho části (varianta č. II A). Od roku 2006 byla do praxe zavedena třetí možnost (varianta č. II B), na jejímž základě je možno provádět úhradu pobytu azylantů v zařízeních sociálních služeb.“ (<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>)

V období mezi udělením azylu a podáním žádosti o trvalý pobyt je cizincům nabídnuta varianta pobytu v některém z integračních azylových středisek (IAS). Jsou to střediska spadající pod ministerstvo vnitra a provozována Správou uprchlických zařízení. Po dobu pobytu v IAS by se azylant měl zaměřit na zdokonalování českého jazyka, hledání trvalého bydliště a rozšiřování odborné kvalifikace.

Více o průběhu a výsledcích Státního integračního programu z roku 2008 je možné dohledat na webových stránkách UNHCR (<http://www.unhcr.cz/uprchlickr/?cid=60>).

2) Oddělení Integrace cizinců, MPSV

Zaměřuje se na cizince dlouhodoběji žijící (déle než jeden rok) v České republice, ale také na majoritní společnost. K tomu, aby se nově příchozí cizinci lépe integrovali do společnosti, měly by spolupracovat obě zmíněné cílové skupiny.

„Hlavní odpovědnost ústředních státních orgánů spočívá především v takové formulaci práv přistěhovalců, aby se jako jednotlivci mohli podílet na hospodářském, společenském, kulturním a občanském životě společnosti, tzn. stanovit jejich práva a povinnosti, jejich pobytový status, ochránit je proti protiprávnímu jednání ze strany majoritní populace i jiných imigrantů a současně vymezit, jaké jednání je v souladu s normami dané společnosti a jaké ne.“(www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=18)

Zároveň jde o nastavení podmínek pro zapojení cizinců do systému zdravotní a sociální péče, přístupu k bydlení, zaměstnání a vzdělávání. Nezbytné je i zajištění přístupu k informacím, umožnění uchovat si své náboženství, jazyk a kulturu. (www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=18)

K dosažení všech těchto cílů je potřeba spolupráce ministerstev, místních samospráv, akademické obce i zástupců nevládního sektoru. Pro usnadnění komunikace mezi všemi ústředními orgány byla v roce 2000 ustanovena Komise ministra vnitra pro přípravu a realizaci politiky vlády České republiky v oblasti integrace cizinců a rozvoje vztahů mezi komunitami (dále jen Komise), která je složena ze zástupců všech spolupracujících orgánů. Od roku 2004 je tato komise pod správou MPSV v souvislosti s přesunutím dalších činností týkajících se integrace migrantů do společnosti.

2.3. Integrace ze strany Nevládních neziskových organizací

Jak již bylo zmíněno výše, nevládní neziskové organizace (dále jen NNO) hrají v začleňování migrantů do české společnosti nenahraditelnou roli. Výhodou NNO je zakotvenost v lokalitě či regionu, která jim umožňuje přímý kontakt s klienty (cizinci). Mají možnost pružně reagovat na obtíže tykající se integrace jak ze strany cizinců, tak ze strany majoritní společnosti. Svou otevřeností a zároveň neformálním přístupem mají možnost klienta lépe poznat a identifikovat jeho situaci. Prostřednictvím bezplatných služeb se soustředí na konkrétní potřeby klientů, cizinců. Jde především o sociální poradenství, pracovní poradenství, právní poradenství, asistence na úřadech, psychoterapie, podpora vzdělávání (kurzy českého jazyka, doučování dětí), zprostředkovávání rekvalifikačních kurzů, bezplatné volnočasové aktivity a další.

V současné době světové krize je i tento sektor v nelehké situaci. Jeho finance jsou do velké míry závislé na státních dotacích. Na základě programů spojených s integrací cizinců je vypsáno výběrové dotační řízení, do kterého se mohou zapojit NNO tím, že navrhnu projekt realizace daného programu. V době finanční krize je v hlavním městě Praze problém rovněž velkého množství neziskových organizací žádajících o stejné peníze na v zásadě stejné činnosti. Další finanční podporu NNO získávají z finančních zdrojů EU, dalších státních obecně dotačních programů (není nutné, aby se program týkal pouze integrace cizinců) nebo z jiných zdrojů (sponzoři, sociální podnikání apod.).

Nestátní neziskové organizace slouží také jako zdroj informací o aktuálním postavení cizinců v České republice a jejich konkrétních problémech rámci integrace do společnosti. „Státní správa tyto zkušenosti z praxe reflektuje v koncepční práci a při vytváření integračních politik, včetně definování dotačních programů NNO na integraci cizinců.“ Neméně důležité je i zapojování NNO do mezinárodních struktur, které zajišťuje výměnu informací i zkušeností a jejich následné využití v praxi.

(www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=392)

3. Legislativní rámec imigrace v Evropské Unii

Již v roce 1999 ve finském Tampere se shodly státy Evropské unie (Rada Evropy) na společných pravidlech pro udělení azylu pro všechny žadatele.

(<http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/azylov-a-imigran-politika>)

Na tomto summitu se státy usnesly na zavedení stejného azylového řízení a tedy i na rovném zacházení se všemi, kterým byl v EU poskytnut azyl. V navazujícím programu z Haagu v roce 2004 se státy zavázaly k pětiletému plánu s cílem „vytvořit prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti v Evropské unii. V září 2005 pak Komise přijala další soubor opatření v oblasti imigrace a azylu.“³ Právo na azyl zaštiťuje Charta základních práv a svobod Evropské unie obsahující celou řadu společných zásad k udržení minimální úrovně ochrany, minimálních zdravotnických a sociálních služeb a minimálního standardu na bydlení.

Byl založen i Evropský fond pro uprchlíky, který slouží jako nástroj podpory pro přijímací centra Evropské Unie a zároveň podporuje dobrovolné návraty uprchlíků do země původu. Nesmíme opomenout ani Schengenskou dohodu týkající se volného pohybu v rámci Evropské unie. V České republice tato dohoda vstoupila v platnost 21. prosince 2007 a tím se otevřely pozemní hranice v celém prostoru i na našem území. Pohyb osob se tak stal snadnější, avšak na vnějších hranicích se podmínky pro vstup do Schengenského prostoru velice zpřísnily. Pro evropské občany se tedy stal pohyb a obchod v tomto období přístupnější. Na druhou stranu pro uprchlíky přicházející z různých koutů světa se podmínky pro překročení hranic staly obtížnější.

---

³ <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/azylov-a-imigran-politika> 11.10.2009

4. Specifika rodin migrantů

Rodiny přicházející najít v České republice nový domov mají mnoho společného. Jsou z jiných zemí, kultur, jiného náboženského vyznání a tradic. I přesto je spojuje imigrace do nové země a s ní spojené souvislosti. Měla jsem tu možnost poznat blíže alespoň některé z rodin, jejichž členové navštěvovali naše komunitní centrum. Na základě těchto zkušeností jsem se stále setkávala s obdobnými obměnami těchto tří specifíků.

4.1. Neúplnost rodiny

První případ souvisí především s ekonomickou migrací. Otec, nebo jiný vyvolený člen rodiny, je vyslán napřed, aby zajistil vše potřebné pro přestěhování celé rodiny. Je na něm, aby si opatřil práci s pravidelným příjmem a pokud možno i byt. Ostatní členové, většinou matka s dětmi a prarodiči, čekají po tu dobu „na znamení“, až bude i pro ně možné odjet. Stav odloučení otce od rodiny není otázkou několika týdnů, ale jedná se často o měsíce i roky, kdy rodina není pohromadě. To s sebou přináší řadu příkoří, které členové rodiny prožívají odděleně a postrádají přitom rodinnou soudržnost a oporu.

Dalším, z mého pohledu i obtížnějším, příkladem jsou rodiny migrantů, které utíkají před válkou nebo přírodní katastrofou. V tomto případě může být neúplnost rodiny spojena se ztrátou jednoho nebo i více členů. Pozůstalými bývají matky s dětmi, které přišly o partnera, o hlavu rodiny a zároveň živitele. Taková rodina si zvyká v novém prostředí i na nový systém vnitřního fungování. Ženy se vyrovnávají s novou rolí zaměstnané matky a děti rychleji dospívají v souvislosti s větší mírou odpovědnosti, která se jim dostává.

4.2. Starý a nový domov

Velmi obtížnou otázkou, kterou řeší všechny rodiny migrantů je rozhodnutí do jaké míry převzít nový styl života a jak moc zachovat tradice a zvyklosti ze země původu. Je obecně známo, že čím déle a čím dál je člověk od domova, tím více inklinuje k vlasteneckému cítění a stesku po domově. Sama jsem se setkala na své stáži⁴ ve Finsku s mnoha Somálkami, které začaly vyznávat islám až po imigraci. Chodily zahalené i přesto, že v Somálsku byly proti tomu. Zkrátka bylo jim bližší a příjemnější být opravdovými Somálkami se vším všudy než se snažit zapadnout mezi Finy.

U rodin migrantů se stává, že je jejich život rozdělen mezi život doma a život venku. Doma v úzkém rodinném kruhu se žije život jako v zemi původu – pravidelné modlení, oddělení mužských a ženských prostor, tradiční jídlo apod. Na druhou stranu venku (mám tím na mysli kdekoli jinde než doma) se členové rodiny snaží zvyknout si na život většinové společnosti. Z tohoto pojetí dvojího života vzniká v imigrantech vnitřní pnutí, stres a nervozita. Najít správnou „zlatou střední cestu“ není snadné a trvá to mnohdy řadu let.

„Obecně platí, že k oboustranně vyhovující adaptaci dochází až ve druhé generaci migrantů. V této době se objevuje, pravděpodobně jako výraz potřeby dosáhnout určité rovnováhy, tendence hledat kořeny vlastní identity, zájem o kulturu země svého původu.“(Vágnerová, 2004)

---

⁴ Stáž probíhala ve finském městě Vantaa v neziskové organizaci Nicehearts v květnu 2009. Nicehearts podporuje ženy a dívky v nelehké životní situaci, které hledají uplatnění na trhu práce či ve škole. (www.nicehearts.com)

4.3. Rozdíly začleňování do společnosti

Rodiče a děti se začleňují do společnosti odděleně. Dospělí si hledají své místo v zaměstnání mezi kolegy a nadřízenými, zatímco děti své místo ve škole již mají dané. Po dětech se vyžaduje, aby zvládly učivo svých vrstevníků, a aby dokázaly ve své nové třídě samostatně pracovat. Zároveň jsou děti zvyklé se učit novému snáze než jejich rodiče. Často jsou nejzdatnějšími členy rodiny ve znalosti nového jazyka. Tím se pro své rodiče mohou stát tzv. „prostředníky“ v komunikaci s majoritní společností. (Vágnerová, 2004). Zpočátku to může být bráno z obou stran spíše s nadhledem. Trvá-li však tento rozdíl mezi dětmi a rodiči déle, může dojít k rozporu mezi oběma stranami. Dítě se svým chováním začne více přibližovat svým vrstevníkům, novým kamarádům. Ze strany rodiny to pak může být chápáno jako vzdalování se rodinnému tradičnímu způsobu života.

5. Děti migrantů v České republice

Každý rok přibývá v České republice řada migrantů. Společně s dospělými sem přicházejí i jejich děti, které se mnohdy ve statistikách blíže nespécifikují. Nejčastěji se v nich dozvídáme kolik procent žen a kolik mužů přibylo v loňském roce. Výjimkou jsou nezletilí bez doprovodu, kteří se berou jako samostatná skupina a práce s nimi je jiná.

5.1. Děti migrantů ve škole

Přítomnost dětí migrantů na základních školách již není ojedinělým jevem. „Dle statistik Ústavu pro informace ve vzdělávání (ÚIV) je dnes v českých školách 13 500 žáků s jiným státním občanstvím než českým a nejvíce z nich pochází z Vietnamu, Ukrajiny a Slovenska. Dále následují Rusko, Mongolsko, Moldavsko, Čína a Kazachstán.“ (<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2192660>)

Prvního ledna 2008 vešla v platnost novela zákona, podle které jsou všechny děti, bez ohledu na to zda jsou v ČR legálně či ne, povinny docházet do základní školy jestliže je jim méně než 17 let (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vladni-novela-skolskeho-zakona-brezen-2009>)

Tyto děti mají oproti českým žákům velkou nevýhodu při zapojení se do školního procesu a tou je jazyková bariéra. Je tedy pro ně obtížné si najít v kolektivu své místo a zařadit se mezi ostatní. Pomoc se školními povinnostmi ze strany rodičů je v mnoha případech minimální, protože zkrátka dospělý po příjezdu do nového domova řeší sociální a právní zajištění celé rodiny. Děti jsou tak hozeny přímo „do vody“, ve které se musí naučit plavat samy.

Velkou úlohu v nástupu nového dítěte „cizince“ do třídy hraje třídní učitel a kolektiv ve třídě. Středisko integrace menšin⁵ vydalo v rámci svého projektu manuál pro učitele, který radí zejména v prvních krocích práce s dítětem cizincem. Dovolila jsem si shrnout hlavní doporučení do několika bodů.

- V první řadě jde o vřelé a upřímné přijetí žáka i jeho rodičů učitelem a ředitelem školy. Pro snazší komunikaci mezi oběma stranami doporučuje manuál využití tlumočnicka, tím se také zmenšuje pravděpodobnost nedorozumění.
- Žák by měl být vždy umístěn do třídy mezi své vrstevníky. V opačném případě mohou nastat problémy vyloučení z kolektivu nebo šikany s mnohem větší pravděpodobností.
- Představení žáka třídnímu kolektivu by mělo probíhat za účasti a podpory učitele. Dále je dobré ustanovit ve třídě jednoho dobrovolníka (patrona), který se bude novému dítěti věnovat a vysvětlí mu vše potřebné, případně upozorní učitele na neporozumění.
- Oslovení nového žáka jeho vlastním jménem, nikoli českým jménem, které se vzdáleně podobá jménu žáka.
- Zajištění pravidelného doučování českého jazyka.
- Možnost kroužků a sportovních aktivit, kde se dítě cizince může snáze projevit díky neverbálním schopnostem.
- Hodnocení dítěte cizince by mělo působit spíše motivačně. Autoři projektu doporučují slovní ohodnocení a první tři pololetí by nemělo být dítě známkováno vůbec.

---

⁵ Středisko integrace menšin vzniklo v rámci projektu Institutu pedagogicko-psychologického poradenství v ČR (dále pouze IPPP). Projekt byl zaměřen především na usnadnění komunikace mezi učitelem a žákem cizincem a zlepšení kvality výuky.

Manuál dále věnuje pozornost především dětem z Číny, Ukrajiny, Mongolska a Vietnamu, protože se objevují na školách nejčastěji. Konkrétně popisuje školské systémy ve vybraných zemích a jejich odlišnost. V závěru předkládá různé nápady a možnosti jak dítě ve škole zaujmout a jak se k němu chovat s ohledem na jeho kulturní zásady.

Velmi diskutovanou otázkou týkající se dětí cizinců ze třetích zemí byl §20 odst. 1 školského zákona. Od roku 2005 platily pro žáky z třetích zemí jiné podmínky pro využívání základního uměleckého vzdělávání, jazykového vzdělávání, zájmového vzdělávání, předškolního vzdělávání a školských služeb (stravování, školní družina). Ředitel školy nebo mateřské školy měl podle školského zákona §20 odst. 1 za úkol stanovit výši úplaty, kterou zákonný zástupce dítěte zaplatil za tyto služby, protože se na dítě cizinců třetí země nevztahuje finanční podpora platící pro všechny ostatní děti. Díky rychlé zpětné reakci neziskového sektoru odkazujícího se na Úmluvu o právech dítěte se o dva roky později 1. ledna 2008 diskriminující požadavky ze zákona vyjmuly.

„Všechny osoby, a tedy i všichni nezletilí cizinci, bez ohledu na svůj pobytový statut, mají nyní za stejných podmínek přístup jak k základnímu vzdělávání, tak i ke školnímu stravování a k zájmovému vzdělávání poskytovanému ve školském zařízení v pravidelné denní docházce. K předškolnímu, základnímu uměleckému a jazykovému vzdělávání a ke školským službám pak mají přístup ti, kteří mají právo pobytu na území na dobu delší než 90 dnů, popřípadě azylanti, osoby požívající doplňkové ochrany, žadatelé o udělení mezinárodní ochrany či rodinní příslušníci takových osob, pobývajících oprávněně v ČR.“

http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/710/_s.155/22512/place?docid=11840

Musím zde však upozornit, že otázka dětí migrantů ze třetích zemí je stále diskutována. Jde o to, že děti ze třetích zemí nemají stejné možnosti v čerpání finančních prostředků (prostřednictvím právnických osob) z programu MŠMT

určeného na podporu základního vzdělání⁶. Výhody jsou směřovány pouze k těmto skupinám:

nezletilí azylanti

osoby požívající doplňkové ochrany,

žadatelé o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky

děti cizinců umístěných v zařízení pro zajištění cizinců

Zastoupení Evropské komise v ČR ve spolupráci s Multikulturním centrem Praha uspořádalo 20. listopadu 2009 konferenci s názvem Jazyk a integrace migrantů. Proběhla za účasti zástupců jednotlivých resortů (MŠMT, MVČR) a mnoha dalších z neziskového sektoru. (<http://www.portaljazyku.cz/akce/kalendar-akci/jazyk-a-integrace-migrantu.html>)

---

⁶ <http://www.msmt.cz/dokumenty/vzdelavani-azylantu-a-cizincu>

6. Psychika dětí migrantů

Děti, které se dostávají do Česka z různých koutů světa, si s sebou přivážejí své zážitky a vzpomínky na život doma. Mnohé z nich opustily domov v tíživé situaci a jejich rodina se i po útěku ze země musela potýkat s nelehkými situacemi spojené s migrací. Velké rozhodnutí rodičů změnilo životy těchto dětí ráz na ráz a ony si nemohly vybírat. A tak se během několika měsíců ocitly úplně v novém prostředí.

Všechny tyto aspekty vyvolávají jak v dospělých tak v dětech mnoho psychických obtíží. Samozřejmě záleží na tom odkud a jak se sem rodina nebo dítě samotné dostaly. Jedny z nejčastěji vyskytovaných poruch u dětí migrantů jsou traumatické a posttraumatické poruchy.

„Posttraumatické poruchy jsou reakcí na jednorázový traumatizující zážitek nebo déle trvající stresovou situaci. Jsou charakteristické znovuprožíváním a přetrváváním této události ve vědomí, spojené s intenzivním strachem, pocity bezmoci a hrůzy a potřebou vyhnout se podnětům, které mohou být s touto zkušeností spojeny.“⁷

Vše je pochopitelnou reakcí na události, které děti zažívaly v zemi původu. Příčinou mohou být vzpomínky na válečné události (výbuchy bomb, domy v plamenech, střelba, apod.), živelné katastrofy (povodně, tsunami, zemětřesení) nebo traumata způsobená lidmi (mučení, týrání, znásilnění atd.). Vágnerová dále ve své knize říká, že děti a staří lidé jsou rizikovou skupinou, protože jejich kognitivní kompetence nejsou na dostatečné úrovni, aby mohly sloužit jako opora při zvládnání těchto situací. Tedy jsou citlivější a zranitelnější. Důležitá je také aktuální vývojová úroveň dítěte ve chvíli, kdy trauma zažije a jak moc se dítě v tu chvíli může opřít o svou rodinu. (Vágnerová, Psychopatologie, 428)

⁷ Vágnerová, Marie. „Psychopatologie pro pomáhající profese“ 2004. Portál

Reakce dítěte by se daly rozdělit do tří velkých skupin, které se mohou vzájemně prolínat či doplňovat. (Vágnerová, Psychopatologie, 429)

- 1) přetrvávající úzkost a strach
- 2) agrese, vztek
- 3) zúžení emocí, citová otupělost

Vyrovnat se s takovou událostí není rozhodně otázkou několika dnů. Je to běh na dlouhou trať a většinou se neobejde bez pomoci odborníků, psychologů, psychoterapeutů. U mladších dětí se může v chování projevit tzv. vývojová regrese. Dítě zapomíná, co se doposud naučilo – např. se začíná se znovu pomočovat, přestává komunikovat nebo neudržuje hygienické návyky. Starší děti si danou událost uvědomují mnohem víc, a tak se u nich projevují zejména poruchy chování. Reakce je většinou neadekvátní a nepřiměřená. Přehnaná agrese, která může být určena okolním lidem, nebo dokonce sama sobě. Dítěti v té chvíli nedochází dopady jednání, je v afektu, je našťvané na celý svět. Vágnerová rozděluje proces vyrovnávání se s prožitým traumatem do čtyř fází. (Vágnerová, Psychopatologie, 442)

6.1. Vyrovnávání se s následky traumatu

První fáze nastává bezprostředně po prožitku události, kdy si dítě ještě není vědomo, co se vlastně stalo. Jedná se v první řadě o emoční reakci, proto je nazývána *fází vyplakání*. Následuje obranná reakce, kdy si dítě danou událost nechce připustit a odmítá se s ní smířit. Je to *fáze popření*, která je charakteristická buďto strnulostí nebo nadměrnou aktivizací ve spojení s projevy úzkosti. Období, kdy se prožitá událost vrací pomocí „flashbacků“ či děsivých snů (mohou být spojeny s nočním pomočováním – enurézou) je *fází intruze*. Konečná čtvrtá fáze je *fáze zpracování*, při které je především

využíváno následné odborné pomoci psychoterapeutů, aby se zamezilo případné chronické poruše.

Základní fáze vyrovnávání se s traumatem jsou pro všechny děti společné, avšak je to jakési zobecnění. Stále je tu skutečnost, že symptomy a poruchy se u dětí liší v závislosti na věku. (Vizinová, Preiss, Psychické trauma, 74)

předškolní děti

Jedná se o děti ve věku do šesti let. Jejich základní potřeby jsou přímo závislé na dospělých, a proto setká-li se dítě v tomto věku samo s něčím ohrožujícím, je bezmocné. Malé děti se neumí samy bránit nebo zamezit tomu, aby se od nich blížící nebezpečí odvrátilo nebo mu mohly utéct. Proto se také často stává, že tak malé děti se po špatném zážitku stáhnou samy do sebe a nemluví o tom, co se stalo. Ovšem prožitek se jim objevuje v jejich hře nebo v kresbách. Objevují se u nich poruchy spánku, vyskytují se noční můry (někdy spojené s nočním pomočováním – enurézou, která je typickým znakem regrese). Můžeme se také setkat se silným upnutím na rodiče. Děti se vztekají a přehnaně reagují, když jsou o samotě.

děti školního věku

Tato skupina odpovídá dětem ve věku 6 – 12 let. Jejich kognitivní a emocionální schopnosti jsou na vyšší úrovni, než děti předcházející skupiny. Uvědomují si události a jejich význam mnohem konkrétněji a reálněji. Například vědí, že smrt je konečná a nevratná a proto také nedoufají, že by se jejich zemřelý blízký vrátil. Jedním z nástrojů na cestě k vyrovnání se s tím, co se stalo, je jejich fantazie. Představují si, jak by vše dopadlo jinak, kdyby přemohly nepřítele nebo zabránily unést jejich sourozence a tím se zbavují

pocitu bezmoci. Jejich chování je nevypočitatelné – pohybuje se mnohdy na hranici extrémů. Buď jsou odtažití, nemluvní až pasivní, nebo jsou naopak konfliktní, roztržití a vyžadují přehnanou pozornost. Dostávají se tak do sociální izolace ze strany spolužáků a kamarádů. Jsou náchylní k psychosomatickým projevům, jako jsou bolesti břicha, hlavy apod. V jejich stavu se také odráží problémy rodičů a rodiny jako celku. A proto také děti, které se v tomto věku ocitnou bez rodiny a zázemí, mají nejtěžší reakce na prožité trauma.

■ dospívající⁸

Od třináctého roku se už nedá mluvit v pravém slova smyslu o dětech ale spíše o dospívajících, které již samozřejmě chápou všechny okolnosti, následky a dopady nešťastné události, která se jim přihodila. Vzpomínky si nepřikreslují fantazií a tak prožívají pocity nejistoty, bezradnosti, frustrace a z toho plynoucí agrese, která je často sebedestruktivní. Může nastat i období, kdy se začnou vědomě bouřit proti všemu. Ať už se jedná o experimentování s drogami, alkoholem nebo předčasným sexuálním životem. Jsou ovlivnitelnější a zranitelnější než jejich vrstevníci. Hledají smysl života a vzhledem k minulosti mají sklony k pesimismu a následným depresím. Na rozdíl od mladších dětí nemají potřebu se svěřovat dospělým a raději zaujímají postoj realizujícího a nepochopeného člena rodiny. Proto se u nich klade důraz na dlouhodobější terapeutickou léčbu, zaměřenou na podporu sebevědomí, vzájemné důvěry a motivace vypořádat se s odžitým traumatem.

Se všemi takovými odlišnostmi od druhých je těžké fungovat v kolektivu. Zapadnout mezi nové děti, které mají za sebou jiné zkušenosti a prožívají jiné problémy je o to těžší. Děti migrantů trpící jakýmikoli obtížemi jsou právem zmatení z nového prostředí a společnosti, ve které se ocitly.

---

⁸ V některých zemích původu (např. země bývalého Sovětského svazu) jsou děti v tomto věku brány již jako dospělí.

7. Organizace zabývající se problematikou dětí migrantů a jejich služby

7.1. Meta

(<http://www.meta-os.cz/pic/5-o-nas-kdo-jsme.aspx>)

Organizace Meta je zaměřená především na vzdělávání a osobní rozvoj mladých migrantů. Snaží se mimo jiné o lepší orientaci migrantů v českém vzdělávacím systému. Zaměřím se nyní jen na výběr služeb, který se týká dětí migrantů od 6 do 15 let. Hlavním cílem je usnadnit těmto dětem nástup do základní školy. Pracovníci Mety mají k dispozici řadu překladatelů a jsou tedy žádoucími zprostředkovateli dialogu mezi rodiči dětí migrantů a pedagogy. V návaznosti na získané informace od pedagogů, rodičů a dětí pomáhají dětem už s konkrétními předměty (nejčastěji jde o výuku českého jazyka). Pomocí kurzů češtiny, ale i individuálního doučování dobrovolníky Mety, se dítě snáze orientuje v probírané školní látce. Lepší znalost jazyka přispívá i k lepšímu porozumění a začleňování se mezi školní kolektiv a kamarády.

7.2. Modrá škola

(http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni#charakteristika_zarizeni)

Zařízení pro nezletilé děti cizinců bez doprovodu. Jedná se hned o několik institucí dohromady – diagnostický ústav, dětský domov se školou, výchovný ústav, středisko výchovné péče a základní a praktická škola. „ Do Zařízení pro děti - cizince jsou umísťováni všichni nezletilí cizinci bez doprovodu, kteří se nacházejí na území ČR. Jedná se o nezletilé žadatele o mezinárodní ochranu bez doprovodu i o nezletilé cizince, kteří jsou zadrženi policií na území ČR.“⁹ V rámci tohoto zařízení je dětem cizinců poskytnuta řada především základních služeb souvisejících s ubytováním, stravou a

⁹ http://www.ddcpraha.cz/index.php?menu=nasi_klienti, 15.10. 2009

odpovídajících úrovni základního vzdělání. Podstatnou úlohou sociálních pracovníků v organizaci je mimo jiné poskytnutí právního zastupování dětí cizinců. Základní škola při dětském domově zajišťuje diagnostické, výchovně-vzdělávací, terapeutické a sociální úkoly. ZŠ klade důraz samozřejmě na výuku českého jazyka a snaží se o co nejefektivnější výuku žáků pomocí individuálních vzdělávacích programů směřujících k osobnímu rozvoji dítěte.

Součástí dětského domova je i výchovný ústav, který je určen nezletilým nad 15 let a tvoří ho jedna rodinná skupina 5 – 8 dětí. Z důvodu velké jazykové bariéry vznikla v rámci výchovného ústavu dvouletá praktická škola, která umožňuje dětem rozšířenou výuku českého jazyka a zaměření na praktické dovednosti potřebné pro život na území ČR.

Středisko výchovné péče pracuje v oblasti řešení výchovných problémů dětí cizinců. Pomocí individuálních, skupinových a rodinných terapií se snaží předcházet problémům ve škole, ale také zajišťuje jejich aktuální řešení, jestliže k nim dojde.

Všechna oddělení zařízení jsou v úzké spolupráci a vzájemně se doplňují.

7.3. SOZE

(<http://soze.cz/oldwww/texty/images/Web.jpg>)

Sdružení občanů zabývající se emigranty (SOZE) se již šestým rokem věnuje dětem uprchlíků v uprchlických táborech na území Moravy a Slezska. Za pomoci psychologů a školených dobrovolníků organizuje nejrůznější volnočasové aktivity. Výlety, sportovní akce, výtvarné a tvůrčí dílny mají za úkol děti rozptýlit a pobavit, aby snáze překonávaly traumatizující vzpomínky a zážitky v jejich životě. Projekt je podpořen Nadací České televize a NROS Pomozte dětem a trvá již 6 let.

7.4. Charita Česká republika

(<http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=1196&nLanguageID=1>)

Jejich zájem je soustředěn do některých azylových středisek, kde většina cizinců prožívá po příjezdu nelehké měsíce. Pomocí volnočasových aktivit pro děti i dospělé se Charita snaží toto dlouhé čekání aspoň trochu zpříjemnit. Areál se tak stává dějištěm sportovních turnajů, výtvarných a tvořivých dílen a následných výstav, kulturních aktivit. Nejedná se jen o akce v rámci zařízení, ale jde i o výlety a letní tábory pro děti.

Některé pobočky Charity v menších městech podporují například talentované děti v pobytových střediscích a snaží se jim umožnit finanční podporu pro jejich další osobní rozvoj (Hradec Králové). Dále pak Charita v Brně pořádá v Zastávce u Brna a Zbýšově, za pomoci dobrovolníků, dětská sportovní odpoledne, výlety do přírody nebo za kulturními památkami a akce na oslavu Mezinárodního dne uprchlíků a Dne dětí.

7.5. Most pro lidská práva

(<http://www.mostlp.org/>)

Od roku 1998 působí toto občanské sdružení na Pardubicku a podobně jako v Praze Meta se zaměřuje především na vzdělávací aktivity pro cizince. Již druhým rokem se věnují také výuce dětí cizinců, které měly předtím problémy na ZŠ kvůli neznalosti českého jazyka. V rámci smíšených skupin (věkových i národnostních) se děti zaměřují společně s učitelem na základní gramatiku a konverzaci v českém jazyce. Jedním z nástrojů je i společné nacvičování divadla (mongolská pohádka v češtině) a následného hraní představení na základních školách na Pardubicku.

7.6. Diakonie Českobratrské církve evangelické

(<http://www.diakoniecce.cz>)

Zajišťuje v první řadě služby pro cizince v uprchlických táborech. V současné době Diakonie ČCE pracuje s cizinci ve dvou oblastech. První z nich je práce s tzv. ilegálními migranty v zařízení pro zajištění cizinců, kde provozuje šicí dílnu. Druhou oblastí je pomoc cizincům prostřednictvím evangelických sborů, kterou realizuje v projektu Buď sousedem. Dětem cizinců je pomoc adresována individuálně, na základě konkrétních potřeb rodiny. V období letních prázdnin organizuje církev letní tábory, kterých se účastní i děti cizinců.

8. Volný čas

V první řadě je na místě zdůraznit, že využití volného času se odlišuje v závislosti na věku. Jinak chápeme volný čas u dospělých, kteří již většinou vědí, co od volného času očekávají. Jde především o odpočinek, zábavu, zájmovou činnost, dobrovolné vzdělávání apod. „Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování.“ (Pávková, 1999) Děti potřebují podporu dospělých k organizaci jejich volného času, protože se ještě nedokážou orientovat v zájmových činnostech a potřebují citlivé vedení. Využití volného času dětí podle jejich představ za pomoci rodičovské pomoci je zároveň úspěšnou prevencí před delikvencí mládeže. Děti, které vědí jak smysluplně naložit s volným časem, jsou také lépe připraveny do života. Pávková ve své knize rovněž podotýká, že smysluplné využití volného času dítěte je v zájmu celé společnosti. A právě proto je důležité poskytovat možnosti využití volnočasových aktivit v rámci specializovaných zařízení k tomu určených.

V dnešní době pokroku vědy, počítačové techniky a médií je otázka volného času dětí velmi diskutována. Děti jsou méně aktivní a svůj volný čas často tráví u počítače hraním her nebo sezením u televize. I proto je kladen větší nárok na vychovatele, který pro splnění svého úkolu (smysluplná náplň volného času dětí) vynakládá větší úsilí. Zaujmout děti tak, aby daly přednost zájmové činnosti před pasivním trávením času. Je to sice nesnadné, ale velice důležité.

Volný čas má mnoho funkcí, které jsou v ideálním využití času všechny splněny. V praxi se zaměřují jednotlivé instituce a organizace na plnění těchto funkcí, jsou mezi nimi však rozdíly v míře plnění funkce podle charakteru.

📖 **Výchovná funkce**

Prostřednictvím řady různorodých činností se děti učí manuálním ale i fyzickým dovednostem, rozvíjejí své vědomosti a tvoří si svůj vlastní názor a pohled na život a na svět. Skrze hry s ostatními dostávají informace o kamarádech, ale i o sobě sama. Úspěch i nezdár v zájmové činnosti dává dítěti zakusit řadu pocitů – pocit uspokojení, smysluplné seberealizace i kritické sebehodnocení.

Důležitou roli ve výchově volného času hraje vychovatel. Děti ho mohou vnímat jako jednoho ze vzorů a přejímají často i nevědomě jeho vzorce chování. Proto je potřeba, aby vychovatel jednal jasně, čitelně a pokud možno ke všem dětem stejně.

📖 **Zdravotní funkce**

V rámci zdravotní funkce je nutné myslet na fyzické i psychické zdraví dítěte. Volný čas má dětem umožnit, aby se uvolnily a zapomněly nachvíli na své povinnosti a problémy. Může to být formou fyzické aktivity v podobě různých sportů, her a soutěží. Nebo naopak využití klidu k manuálním činnostem, které rozvíjejí zručnost, kreativitu a fantazii.

„Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají instituce a organizace výchovy mimo vyučování tím, že umožňují dětem a mládeži pobyt v příjemném prostředí, pohodě mezi oblíbenými lidmi i tím, že jim přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činnosti, která je baví.“ (Pávková, 1999)

Sociální funkce

Ve volném čase si dítě má možnost vybírat svůj zájem, to co ho baví. S tím je spojena i skupina lidí, do které se chce ztotožnit. Pracovat ve skupině, konfrontovat své názory, respektovat ostatní, uznávat autoritu, tvořit si hranice svého chování, to vše je součástí sociálního rozvoje dítěte. V rámci menší skupiny si dítě zažívá různé pozice a role, se kterými se bude setkávat i v další fázi života. Pávková upozorňuje i na možnost najít si své místo bez ohledu na materiální a psychologické podmínky rodiny. Dítě může ve skupině různě experimentovat a nakládat podle vlastního uvážení se vztahy, které si samo tvoří. Na základě těchto dovedností se učí tvorbě své vlastní sociální sítě.

8.1. Volný čas migrantů

Záměrně jsem tuto kapitolu nazvala obecněji, abych tak poskytla více prostoru k objasnění v odborné literatuře nepříliš zachycené problematiky. Život migrantů je často popisován ve spojení s tématem azylové procedury, integrací cizinců do společnosti, popisem života v rámci separované komunity nebo popisem jednotlivých minorit a jejich odlišnosti od majoritní společnosti. Téma volného času však k migrantům neodmyslitelně patří jako ke všem ostatním. Je zajímavé, že právě u migrantů můžeme nalézt hned několik odlišností k vnímání a prožívání volného času.

Pobyt v táboře

První velkou změnou v životě prochází imigrant už na cestě do nové země. Když se pak dostane konečně do cíle, zavalí ho pocit štěstí a je rád, že to má už za sebou. Tady ho však čeká nejprve pobyt v přijímacím středisku a po té v pobytovém táboře pro uprchlíky. Tam čeká na rozhodnutí podané žádosti o azyl.

Po tu dobu nemůže pracovat a opustit tábor lze jen s propustkou, která netrvá dlouho, pouze 10 dnů v měsíci (www.opu.cz). Volného času je tedy v táborech většinou nadbytek. V takové situaci, ve které se ocitají imigranti, je těžké smysluplně zaplnovat čas čekání, trvající mnohdy i několik let. V rámci zařízení fungují volnočasové aktivity pro děti, které jsou však pouze pár hodin v týdnu v rámci kroužků. Větší akce pro dospělé i děti jsou většinou jednou měsíčně v rámci oslav svátků nebo výletu mimo tábor (Den dětí, uprchlická olympiáda, výlet do Prahy apod.). Během této doby se často vytrácí pojem volného času jako času k odpočinku, relaxaci a k dalším aktivitám. Rovněž se méně dostavuje pocit uspokojení, radosti a seberealizace.

9. Občanské sdružení Berkat

Občanské sdružení Berkat vzniklo v roce 2000 jako reakce na pomoc ve válečném Čečensku. Ve svých prvních aktivitách se Berkat věnoval především pomoci a podpoře svépomoci v oblastech stížených válkou, v Čečensku a později i v Afghánistánu. U zrodu těchto zahraničních akcí stála česká novinářka Petra Procházková. Zpočátku se Berkat soustředil převážně na individuální pomoc a podporu.

Od května 2006 bylo v Praze otevřeno komunitní centrum Inbáze, které mělo poskytnout hlavní zázemí pro stávající projekty v zahraničí a zároveň se stalo novým centrem pro začínající české projekty.

V současné době se organizace věnuje projektům v zahraničí i na území České republiky. Mne budou zajímat především projekty komunitního centra Inbáze a komunitního centra Rakovice, které se soustředí na pomoc uprchlíkům, azylantům a dalším cizincům všech druhů pobytu. Svými aktivitami a projekty se snaží poskytnout služby i zázemí imigrantům přicházejícím do České republiky. Konkrétněji pak přiblížím zejména aktivity zaměřené na mnou vybranou cílovou skupinu (viz kapitola Popis cílové skupiny v O.s. Berkat).

9.1. Práce s dětmi v rámci O.s. Berkat

Občanské sdružení se v průběhu let specializovalo i na služby poskytované dětem od 6 do 15 let. Samotné činnosti v této oblasti lze rozdělit do tří hlavních částí.

podpora školní docházky

Na základě velké poptávky z řad rodičů jsme se rozhodli založit databázi dobrovolníků, kteří jsou ochotni doučovat školní látku od první do deváté třídy. Bezplatné doučování je založeno na individuální práci s dítětem a probíhá maximálně dvakrát týdně (záleží na domluvě mezi oběma stranami) u dítěte doma. Databáze obsahuje přes osmdesát dobrovolníků s různým vzděláním, to umožňuje především velký rozsah učiva, které jsou schopni nabídnout. Největší zájem dětí cizinců je o český jazyk, ale dostane se i na fyziku, matematiku nebo chemii. V současné době se O.s. Berkat v této oblasti služeb rozhodlo spolupracovat s O.s. Meta (viz výše), které má za cíl právě vzdělávání mladých migrantů.

podpora a pomoc při hledání mimoškolních aktivit

Pro rodiče dětí migrantů není mnohdy snadné nalézt odpovídající kroužek nebo zájmovou činnost, které by si dítě představovalo. Součástí této služby je v první řadě vyhledat na webových stránkách různé možnosti využití volného času v požadované oblasti. Druhým krokem je většinou kontakt odpovídající instituce telefonicky (rodiče nechávají tento krok raději na koordinátorce kvůli jazykové bariéře) a třetím krokem je předání informací rodičům ve zpracované podobě. Stává se, že mnoho z nalezených aktivit pro děti je zpoplatněno a rodiče si je nemohou z finančních důvodů dovolit. V takovém případě je možné prostřednictvím sdružení podat žádost o

příspěvek na některou z podporujících nadací (Nadace manželů Livie a Václava Klausových, Nadace Vize 97, Fond pomoci Siemens apod.) a zažádat o příspěvek na konkrétní volnočasovou činnost.(www.berkat.cz)

Berkat dětem

Projekt se stejným názvem probíhá v rámci organizace Berkat už třetím rokem a zaměřuje se především na volnočasové aktivity pro děti migrantů. Cílem je odpoutat děti od každodenních problémů ve škole a vzpomínek na domov a poskytnout jim možnost trávit smysluplně a bezplatně volný čas. Prvním a začínajícím krokem byl v roce 2006 týdenní příměstský letní tábor, který měl poskytnout dětem odpočinek, přinést nové zážitky a současně rodiče mohly být v klidu, protože děti chodily každý den na noc domů. Zpočátku bylo totiž velmi obtížné oddělit matky od dětí. Představa, že s dětmi jedeme na týden pryč, byla pro matky i děti neúnosná. Příměstský tábor byl střední cestou a měl velký ohlas. Na základě toho se táborový tým (koordinátor dobrovolníků a 10 dobrovolníků) rozhodl ve volnočasových aktivitách pokračovat i během roku. Do některých z akcí během roku se postupně podařilo zapojovat i české děti, což dětem migrantů umožňovalo navazovat nové kontakty a prohlubovat znalosti českého jazyka.¹⁰

---

¹⁰ Především za účelem prohlubování znalosti českého jazyka proběhly již dva letní tábory mimo Prahu (v komunitním centru Rakovice, Jižní Čechy)

10. Popis cílové skupiny dětí v O.s. Berkat

Děti, se kterými jsem tři roky intenzivně pracovala, pocházely z různých zemí, kultur a tradic. Byly převážně ze zemí bývalého Sovětského svazu (Čečensko, Gruzie, Kyrgyzstán, Kazachstán, Uzbekistán, Arménie, Ázerbájdžán, Moldavsko, Ukrajina, Bělorusko, Rusko), z Afghánistánu a Sýrie. Celkový počet dětí ve skupině se pohyboval mezi 25 až 30. Během mé spolupráce s organizací se skupina mnohokrát proměnila a nedá se tedy přesně popsat zastoupení jednotlivých států. Důležité je, že skupina byla velmi pestrá.

Děti pocházely z odlišného náboženského prostředí, nejvíce ale z muslimského. Typické pro tuto skupinu bylo, že se děti musely vyrovnávat s různými psychickými traumaty způsobenými jak podmínkami v zemi původu, tak okolnostmi emigrace a v neposlední řadě i tím, jak se rodina adaptovala v ČR. Více viz kapitola Psychika dětí migrantů.

Tato skupina dětí vznikla v návaznosti na projekt „Ženských skupin“. Co se pod názvem ženská skupina skrývá? Ženy se scházejí, jezdí na výlety a sdílí společné problémy související s příchodem a integrací v nové zemi.

Stávalo se, že si ženy s sebou braly na tato setkání i svoje děti, protože neměly možnost hlídání. Přítomnost dětí omezila práci s ženami jako skupinou; proto se nejprve vytvořil jakýsi dětský koutek. Probíhal v průběhu aktivit skupin a v návaznosti na to začaly dětské programy. Akce s dětmi byly zpočátku velmi úzce spjaty s akcemi matek. Dělo se to také z toho důvodu, že děti ani matky nebyly zvyklé čas trávit odděleně. Postupně se podařilo vybudovat dvě odlišné samostatně fungující skupiny. Vznikl tím prostor pro lepší a intenzivnější práci s dětmi i se ženami.

Požadavky nebo podmínky přijetí dítěte do této skupiny byly téměř nulové. Stačilo, aby rodič využíval jakýmkoli způsobem služeb komunitního

centra Inbáze. Z toho později vyplývaly i určité problémy (viz popis konkrétní akce). Tak jak dětská skupina vznikala, došlo, kromě národnostní odlišnosti a projevům psychických traumat, ke kumulaci několika faktorů, které se také musely při práci zohledňovat:

- a) ve skupině byli často sourozenci
- b) ve skupině bylo značné věkové rozpětí 6 – 15 let
- c) skupina byla smíšená, přestože děti pocházely z kultur, kde je ženský a mužský svět oddělený.

11. Tým kolem dětských aktivit

Jak jsem již výše uvedla, dětské programy vznikaly postupně a vyvinuly se z programů určených ženám. Proto byl hlavně zpočátku problém s vlastním vedením a organizací samostatných akcí pro děti. První rok se s dětmi pracovalo převážně narázově a hlavním organizátorem většiny aktivit se stala koordinátorka dobrovolníků. Postupně se však aktivity dětí rozrostly a bylo potřeba jasně vymezit hranice pro práci s dobrovolníky a pro práci s dětmi. Tak jsem se dostala z pozice dobrovolníka na pozici koordinátora dětských programů v O.s. Berkat.

V úzké spolupráci s koordinátorkou dobrovolníků jsme připravovaly jednotlivé aktivity a za velké podpory dobrovolníků akce pro děti realizovaly. Důležitou otázkou zejména první rok byla častá fluktuace dobrovolníků na jednotlivých akcích. Bohužel se tak nepodařilo stanovit a dále rozvíjet tým dobrovolníků, který by se specializoval pouze na dětské aktivity.

Abychom upevnili motivaci dobrovolníků k aktivitám ve sdružení, snažili jsme se zajistit pravidelné supervize (jednou za měsíc), které se později ukázaly jako kontraproduktivní. Dobrovolníci a koordinátoři byli mnohdy zklamáni rozebíraným tématem na supervizi a přišlo jim to zbytečné. Nyní se scházejí bez supervizora a společně diskutují o jednotlivých akcích i dětech. Supervize je zajišťována individuálně v rámci potřeb dobrovolníků i koordinátorů. Střídání dobrovolníků se ustálilo a vzniklo stabilní jádro týmu, k němuž občas přibývají někteří další.

12. Popis a rozbor konkrétní akce s dětmi

Víkend s dětmi v komunitním centru Rakovice

Víkend, který chci popisovat a ukázat na něm podrobněji a konkrétněji činnost věnovanou dětem, se odehrál v říjnu 2008. V té době byly akce s dětmi financovány Nadací O2, která projekt Berkat Dětem vyznamenala jako nejlepší projekt toho roku. Akce s dětmi se od malých, krátkých většinou jednodenních rozvinuly do větších, například víkendových. Možnost odjet s dětmi na víkend přišla spolu s otevřením nového komunitního venkovského centra v Jižních Čechách v obci Rakovice. Před uvedeným víkendem zde děti strávily už tři jarní pobyty a letní desetidenní tábor. Místo a okolí tvrze jsme už tedy znali všichni velmi dobře a celý program a průběh proběhl hladce na základě předchozích zkušeností. Také se nám podařilo navázat kontakt s místními dětmi, které se staly pravidelnými účastníky našich víkendů. Ve spolupráci s učitelkami na základní škole v Čimelicích a zástupkyní starosty v Rakovicích bylo snadné děti o připravovaných aktivitách uvědomit.

Pro lepší přehlednost jsem se rozhodla oddělit program víkendu (normální písmo) a své vlastní poznatky a důležitá upozornění při práci s dětmi migrantů, na které jsme v průběhu let přišli (kurzíva).

12.1. Příprava víkendu

Měsíc před konaným víkendem jsme se na poradě dohodli s ostatními na konkrétní již nevratný termín, protože v Rakovicích probíhá řada dalších programů v rámci jiných projektů. Na základě této informace jsme vytvořily (já a moje kolegyně, koordinátorka dobrovolníků) přehledný leták s přesným

srazem, návratem a seznamem věcí s sebou, který jsme vyvěsily na nástěнку v komunitním centru. Tento leták jsme v elektronické formě zaslaly i do školy v Čimelicích a společně s předběžným návrhem programu i mezi všechny dobrovolníky.

Během doby příprav zároveň probíhala komunikace mezi koordinátorkami a dobrovolníky. Čtrnáct dní před víkendem jsme všichni již jasně věděli, kdo pojedí z dospělých. Program jsme většinou diskutovali s dobrovolníky po e-mailu a konečná verze programu vznikla až v pátek večer v Rakovicích.

Dalším důležitým bodem v rámci příprav bylo stravování.¹¹ Vždy bylo potřeba zajistit jednu ženu, která by nám byla ochotna po dobu víkendu vařit. Snažili jsme se do této funkce přizvat některou z maminek dětí, ale ne vždy se to podařilo. V záloze bývala pomocná síla z řad ethnocateringu¹², která s námi ochotně jela. Nákup potravin byl však na nás, a proto jsme většinou páteční dopoledne před odjezdem strávily s mou kolegyní Hanou v jednom ze supermarketů. Hana poté jela přímo do Rakovic s plným autem jídla, aby vše, společně se správcem tvrze Alexejem, připravila na příjezd dětí.

Doprava dětí a dobrovolníků do cílové stanice byla již předem osvědčená, a proto jsem na začátku týdne šla koupit místenky na linkový autobus do Čimelic (do Rakovic se dostává velice obtížně), které jsou od tvrze vzdáleny jen necelé dva kilometry. Zpáteční cestu jsme absolvovali vlakem, abychom se vyhnuli přeplněným nedělním autobusům a dopravním problémům.

---

¹¹ Strava pro děti musela být zajištěna s ohledem na náboženské návyky některých muslimských dětí. Jednalo se především o vepřové maso, které tyto děti nemají povoleno jíst.

¹² Projekt ethnocatering vytvořený na bázi sociálního podnikání. Ženy migrantky vaří jídla ze své tradiční kuchyně, která jsou poté servírována v rámci soukromých i veřejných akcí.

Nejdůležitější a také nejzdlouhavější z příprav na víkend byl nábor samotných dětí migrantů. Většina z rodičů nemá počítač nebo internet v domácnosti, a proto pozvání elektronickou poštou nelze využít. Osobní setkání s rodiči prakticky nešlo uskutečnit, aby se sešli všichni. Zbýval nám tedy telefonický kontakt. Rodiče jsme nejprve informovali o akci tři týdny předem a snažili jsme se současně zjistit názor na účast jejich dětí. Na základě těchto telefonátů jsme se ozvali rodičům ještě během týdne před daným víkendem, abychom se ujistili, zda všechny přihlášené děti pojedou a podle toho koupili i jízdenky na autobus a jídlo. Po delší spolupráci se někteří z rodičů ozývali sami, některé však bylo nutno kontaktovat kvůli jejich špatné ekonomické situaci.

12.2. Průběh víkendu

Pátek

Při minulých víkendech se nám osvědčilo, že odjíždět s dětmi a dobrovolníky dříve než ve čtyři hodiny odpoledne není možné. Dobrovolníci i rodiče dětí jsou před odjezdem v práci a dětem končí škola okolo druhé, navíc není důvod se honit. Nakonec se sešlo jedenáct dětí a tři dospělí (já, dobrovolnice Kamila, maminka G. od dvou dětí ze skupiny).

Sraz k odjezdu byl stanoven půl hodiny před odjezdem autobusu¹³ v podchodu metra Knížecí. Zatím co jedna z dobrovolnic zapisovala přítomné děti, já jsem většinou vyřizovala telefonáty různých rodičů, které děti omlouvali pro nemoc nebo se jim nepodařilo najít místo srazu. Nástup do autobusu probíhal bez větších problémů a cesta samotná také. Po příjezdu do Čimelic na náměstí nám přijela naproti kolegyně Hana a vzala dětem (zejména těm menším) zavazadla do auta. Poté jsme se s dětmi a dobrovolníky odebrali na cestu. Pamatuji si, že na tomto podzimním víkendu zpočátku přšelo, snažili jsme se tedy děti dostat do tvrze co nejdříve. Cesta vede přes zámecký park, kolem zámku Čimelice a dále dlouhou alejí přímo k rakovické tvrzi (necelé dva kilometry). Po příchodu jsme děti shromáždili v jídelně a během pití čaje a sušení svršků jsme je rozdělili do pokojů.

Rakovická tvrz je velká, ale ne všechny prostory jsou v ní obyvatelné. O.s. Berkat postupně rekonstruuje jednotlivé místnosti i chodbu v rámci různých brigád s dobrovolníky i migranty. V části přízemí se v době víkendu dala využívat kuchyň s jídelním stolem, herna pro děti a místnost určená k promítání filmů. V prvním patře pak byly tři jinak velké pokoje pro děti.

---

¹³ Původně jsme dávali rezervu až padesát minut, protože se často stávalo, že rodiče s dětmi přicházeli na sraz i o půl hodinu později. Vnímání času u migrantů je totiž mnohdy odlišné od našich návyků, a proto je třeba na to brát ohled alespoň zpočátku spolupráce.

Vzhledem k menšímu počtu dětí a chladnému podzimu jsme děti dali do dvou pokojů s kamny. Já, moje kolegyně Hana a Kamila jsme nocovaly ve vedlejší místnosti, a maminka G. spala u dětí.

Večerní páteční program byl jednoduchý. Děti se navzájem znaly již z předchozích výjezdů, a proto jsme vynechali seznamovací hry a hráli jsme s dětmi hry podle jejich výběru. Páteční večer byl vždy pojatý oddechově, protože většina dětí byla unavena z uplynulého týdne ve škole. Hráli jsme převážně hry zaměřené na rozvíjení slovní zásoby (hádání osobností, co by to bylo, kdyby to bylo) a na konec večera jsme zpívali české písničky naučené z tábora. Děti do deseti let měly večerku nejpozději v devět hodin, starší mohly být v herně až do deseti. Mezitím probíhala v kuchyni schůzka týmu a podrobné naplánování programu na sobotu. Rozdělení aktivit s dětmi jsem si vzala na starost já s Kamilou a Hana s maminkou G. se postaraly o stravu a topení v kamnech.

Sobota

Ráno se vstávalo v půl deváté, ale mnohé z dětí byly vzhůru už před budíčkem. Po krátké rozcvičce na chodbě, která nám rozlepila oči, jsme posnídali a připravili se na procházku do lesa. Tématem víkendu byl podzim a jeho pestrost. Za deset minut jsme už vyráželi do lesa, bohužel jsme se museli rozloučit s maminkou G. a jejím synem A., který onemocněl a musel odjet domů. Během procházky jsme se děti snažili přimět k tomu, aby nám vyprávěly, jaké tradiční svátky slavily s rodiči ve své domovině v tomto období. Jestli znají pouštění draků a opékání brambor v popelu apod.

Vyprávěním děti často překonávají bariéru studu a ostychu mluvit před ostatními. Není zde na místě v průběhu vyprávění děti přerušovat a opravovat chyby, které v češtině dělají. Jde o navození uvolněné atmosféry, o vzájemné

dorozumění a naslouchání dítěti, na které ve škole nebo doma mnohdy nezbyvá čas nebo prostor.

Na okraji lesa děti dostaly instrukce, co se vlastně bude dít během dne. Čekalo je nejprve sbírání nejrůznějších přírodnin, ze kterých později odpoledne na tvrzi vyrobí loutky. S nimi večer nám dospělým připraví divadelní představení. Dětem se to líbilo a první hodinu procházky po lese nám nosily do koše materiál na výrobu loutek. Překvapilo nás, že se samy rozdělily do skupin, ve kterých chtěly hrát divadlo a některé z nich dokonce už promýšlely i samotné večerní představení. Brzy jsme všichni dorazili na naše oblíbené místo na kraji lesa, kde jsme hráli hry velmi často. Byla zima a tak jsme se věnovali především pohybovým hrám bez složitých pravidel – na schovávanou, kámen nůžky papír, veverčí honěná apod.

V průběhu aktivit s dětmi jsme zjistili, že když hrajeme hru s nimi, mnohdy jsou více motivované a i obyčejná hra dostane jiné rozměry. Především děti, které neustále vyžadují pozornost, se stanou v té chvíli klidnějšími a přístupnějšími.

Mám teď na mysli konkrétně dva čečenské bratry M. a A., se kterými byly často na akcích velké problémy s neposlušností a drzostí. Často také soutěžili mezi sebou v tom, kdo udělá větší hloupost a upoutá tím na sebe více pozornosti. Zejména u nich jsme pozorovali, že naše účast na hře je pro ně velice důležitá. Vyhnuli jsme se tím i jejich vzteklým scénám, když prohrávali a naopak velkému nadšení, když nás dospělé ve hře porazili.

Blížil se čas oběda, a tak jsme se všichni společně vydali zpět na tvrz. Cesta vedla podél lesa a z druhé strany byla ohraničena polem s kukuřicí. Dovolila jsem dětem, aby si natrhaly pár kukuřic na výrobu loutek. Vysvětlila jsem jim však zároveň, jak je důležité zůstat jen na okraji pole, abychom nepošlapali úrodu. Bohužel se mi nepodařilo zadržet dva z čečenských chlapců,

kteří porušením mého zákazu nevstupovat dále do pole, chtěli znovu upoutat pozornost.

S chlapci z muslimských rodin souvisí rovněž jedna velmi podstatná a specifická věc. Je to úloha ženy v kontextu jejich kulturní a náboženské tradice¹⁴. V tomto ohledu měly ženy z týmu potíže s respektem a vnímáním autority u muslimských chlapců zejména v období puberty. Jejich neposlušnost hraničila mnohdy s ignorací. Neplatila na ně klidná domluva ani uložení trestu, jestliže ho ukládala jedna z nás. Jediným účinným prostředkem v této situaci byl dobrovolník (muž), ke kterému chlapci zaujímali jiný postoj. Jasně a důrazně vysvětlení z úst muže rázem na tyto chlapce zapůsobilo.

Když jsme dorazili do tvrze, oběd už na nás čekal, a tak se mohly děti po převlečení mokrých věcí hned najíst. Po obědě si děti losovaly, kdo pomůže s nádobím a ostatní měly možnost být na pokoji nebo v herně a užívat si hodiny poledního klidu. Mezitím na tvrz dorazili dva dobrovolníci Matěj a Tonda, kteří byli od dětí i od týmu vlídně přijati. Odpolední program byl již předem daný. Výroba loutek byla zaměřena především na fantazii a zručnost. Dívky a mladé chlapce program bavil, ale starší chlapci brzo ztratili zájem. A proto jsme děti rozdělily do dvou skupin. První zůstala na tvrzi a připravovala představení a druhá šla s Matějem a Tondou hrát na blízké hřiště fotbal.

Znovu se potvrdilo, že důležitost dobrovolníků (mužů) je u naší dětské skupiny velice potřebná. Chlapci reagovali za přítomnosti dospělého muže odlišně. Byli klidnější a jejich výbušné chování a drzost se omezila. Snad to bylo i proto, že zkrátka dívky a chlapci měli možnost být opět odděleni, jako tomu byli zvyklí

---

¹⁴ Muž tedy i syn, má v muslimské rodině větší hodnotu než dcera, protože je pokračovatelem rodu a chování k němu je i od matky odlišné než k dceři. Péče o děti a zodpovědnost za ně je rozdělena mezi otce a matku tak, že matka by se měla starat a zodpovídat za malé dítě, a v jistém věku zodpovědnost za dítě přebírá muž, což se děje nejdéle v období puberty (Esposito 1995: vol. 1, 462)

(<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2005120101>)

z domova. Je těžké jejich chování posuzovat, jestliže nevíme jaké to je být v jejich kůži.

Obě skupiny se sešly k večeři v sedm hodin. Losem se opět rozhodlo, kdo pomůže po večeři s nádobím (pochopitelně nelosovali ti, kteří myli nádobí v poledne) a ostatní chystali společnými silami promítací místnost k divadelnímu představení. Skupiny na divadlo již byly jasné. Nám dospělým to usnadnilo mnohdy nepříjemné rozdělování dětí do skupin.

Rozdělovat děti do skupin není zrovna lehký úkol. Jestliže se vyberou dva kapitáni mezi dětmi, jsou rozdělovány na základě sympatií kapitána. Především pro ty, které zůstanou mezi posledními, jsou takové chvíle těžké. Evokují v nich pocity odmítnutí a odstrčenosti. Děti z cílové skupiny jsou k těmto pocitům náchylnější, protože je mnohdy zažívají v nové škole. Proto jsme postupem času od tohoto typu rozdělování upustili a vždy se snažíme mít děti rozdělené již před začátkem hry.

Divadelní představení byla nadmíru zajímavá. Příběhy často neměly smysluplný děj, ale byly nabity humorem od začátku až do konce. Děti si mezi sebou půjčovaly své loutky a mnohé z nich si připravily ne jednu, ale hned několik scének. Po skončení představení děti jsme zahráli pohádku na dobrou noc i my dospělí a poté uložili děti ke spaní.

Následovala porada týmu v kuchyni. Sešli jsme se všichni, co jsme ten den pracovali s dětmi a probrali podrobně celý den znovu. Na sobotní poradě jsme většinou probírali i páteční den, protože v pátek na to nezbýval čas kvůli přípravě programu na sobotu. Hodnotili jsme program, ale i chování dětí, případně problémy, které se staly. Na závěr jsme už jen v rychlosti probrali program na neděli.

Neděle

Poslední den probíhal většinou dost rychle a vše se točilo kolem odjezdu. Po snídani si děti měly sbalit věci do zavazadel a uklidit pokoje. Ty menší k sobě dostaly vždy staršího kamaráda jako pomocníka a každé dítě dostalo něco za úkol v rámci úklidu společných prostor.

Při úklidu zpočátku docházelo ke konfliktům mezi dívkami a chlapci. Dívky si chodily ztěžovat, že chlapci se jen koukají a sami uklízet nechtějí. Když jsme si chlapce vzali stranou a ptali se, proč nechtějí uklízet, odpověď zněla, že je to práce pro holky. Věděli jsme, že jejich názor je podložený tradičním rozdělením rolí v jejich kultuře, a proto jsme se jim snažili vysvětlit, že v naší skupině máme jiná pravidla, která pramení z naší kultury.

Před obědem nám zbyl ještě čas na několik her na přání dětí. K oblíbeným patřila vybíjená, škatulata hýbejte se nebo triangel. Všechny zmíněné hry byly zaměřené na pohyb a odpočinutí mysli. Vysvětlení pravidel většinou trvalo jen několik minut a pak už se jen hrálo. Opět jsme se zapojili i my dospělí. Po návratu na tvrz jsme se najedli. Polední klid byl většinou v neděli kratší než obvykle a sloužil i k dokončení úklidu. Odchod na nádraží byl stanoven již předem hodinu před odjezdem vlaku. Cesta trvala déle než na autobus a děti si nesly svá zavazadla samy. Zpáteční cesta vlakem se nám osvědčila zejména proto, že jsme nemuseli kupovat místenky dopředu a vždy se našla volná místa alespoň pro děti. Ty ve vlaku hrály karty nebo spaly, nebylo tedy nutné je umírňovat, jak tomu mnohdy bylo v autobuse cestou do Rakovic. V Praze jsme děti na nádraží předali do rukou rodičů a rozloučili se.

Setkání s rodiči na nádraží jsme si představovali trochu jinak než rodiče samotní. Nejednou jsme chtěli rodičům lépe přiblížit, co se o víkendů dělo a aspoň ve stručnosti sdělit jak se jejich dítě chovalo. Rodiče však většinou vzali své potomky a pouhým očním kontaktem nám sdělili, že si dítě berou. Ti, jejichž děti s námi byly na táboře, už s námi měli užší kontakt a chtěli například vědět, kdy se bude konat další víkend. Rovněž se nám nikdy nepodařila svolat schůzka rodičů, protože nám bylo řečeno, že rodiče pracují a nemají čas. Všechny informace jsme sdělovali přes textové zprávy nebo telefonicky, i přesto, že to nebyl ideální způsob.

12.3. Po víkendu

Po příjezdu z víkendu nás čekala dokumentace a archivování toho, co se o víkendu dělo. V první řadě to byla zpráva z víkendu, která byla společně s fotografiemi dána na webové stránky (www.berkat.cz).

V druhé řadě bylo samotné zhodnocení víkendu, které proběhlo na pravidelné úterní poradě týmu komunitního centra Inbáze. Společně s ostatními pracovníky centra jsme mluvily (já a má kolegyně Hana) o průběhu víkendu i o problémech s některými dětmi. Pokud to bylo potřeba, některé z problémů jsme probraly soukromě s terapeutkou, která v rámci komunitního centra poskytuje psychoterapii.

13. Zhodnocení a návrhy zlepšení programu

Příprava víkendu dle mého názoru probíhala v zásadě v pořádku. V průběhu předchozích akcí jsme již odstranili mnoho chyb. I přesto, že víkend dopadl dobře, nedá se říct, že by se na jeho průběhu nedala řada věcí zlepšit.

Komunikace s dobrovolníky se vždy řešila nejprve elektronicky a poté telefonicky. Nejednou jsme si však v průběhu víkendu všichni v týmu uvědomili, že kdybychom si udělali čas jeden večer před odjezdem, ulehčilo by nám to mnoho nedorozumění. Schůzka by mohla proběhnout i neformálně a stačila by hodina k ujasnění programu celého víkendu a rozdělení jednotlivých úkolů. Všichni by pak věděli stejné informace již od začátku víkendu a páteční večer by mohl být oddychový i pro dospělé.

Jestliže mluvím o setkání dobrovolníků před víkendem, napadá mne ihned také informativní schůzka rodičů. Jak jsem se již výše zmínila, je velmi těžké přimět rodiče v jejich volném čase přijít na takovou schůzku. Většina je bezpečně přesvědčená o tom, že vše nutné se dozvedí po telefonu a víc vědět nepotřebují. Větší spolupráce s rodiči by nám také usnadnila někdy nelehké situace s dětmi, ve kterých si nevíme rady. Děti se vztekají, odmítají nebo zkrátka nechtějí spolupracovat. Naopak některé z nich jsou tiché, plaché a promluví jen pár slov za celý víkend. To vše by mohlo být snazší, kdybychom rodiče motivovali k většímu zájmu o naše programy i z jejich strany. Zatím probíhaly schůzky s rodiči na naše požádání individuálně. Jednalo se však o vyhrocené případy, kdy problémy s dítětem již nastaly a nedaly se bez zásahu rodiče zvládnout. Kdyby schůzky rodičů probíhaly pravidelně, mohlo by se některým problémům předcházet.

Tým jako takový fungoval na víkendu velmi dobře. Opět zde však musím zopakovat, že kdyby byl v rámci týmu akcí pro děti alespoň jeden stálý muž, byla by práce s dětmi (především se staršími chlapci) o mnoho snazší.

V současné době koordinátorka dětských aktivit spolupracuje s vedoucím projektů v Rakovicích. Ten pravidelně jezdí s dětmi na víkendy do Rakovic a věřím, že umí chlapce umírnit správným směrem.

Úpravy a zlepšení bych udělala především v konečné povíkendové fázi. V průběhu samotného pobytu jsme se sice snažili s dospělými scházet, ale nikdy to nebylo v klidu a vždy alespoň jeden z nás odbíhal k dětem, které po večerce nespaly. Velkou roli hrála rovněž únava všech zúčastněných, kteří se zkrátka mnohdy pochopitelně nechtěli pouštět do větších debat, aby si mohli jít dříve lehnout.

Rozhodně bych však zavedla pravidelné schůzky všech zúčastněných dospělých po víkendu, kde by se podrobně probral zpětně celý program víkendu a vše co s ním bylo spojeno. Po víkendu byla většina z nás unavená, ale já sama jsem po dvou až třech dnech potřebovala malou rekapitulaci všeho, co se v Rakovicích událo. Myslím, že se ve všech z nás odehrával víkend znovu. Kdybychom se sešli a případné nápady a připomínky společně zkonzultovali dohromady, byl by pro nás další víkend snazší. Zároveň by se dobrovolníci cítili být součástí týmu a podíleli by se i na jeho zdokonalování.

14. Závěr

Psaním této práce jsem si ujasnila mnoho svých poznatků a zkušeností. V budoucnu bych ráda vše využila jako podklad pro vytvoření metodiky volnočasových aktivit pro děti v O.s. Berkat. Mohla by být dalším krokem ke zlepšení práce koordinátora i dobrovolníků.

15. Seznam použité literatury

- Šišková, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. Vyd. Praha: Portál 2001. 200s. ISBN 80-7178-648-9
- Vágnerová, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3.vyd. rozš. a přeprac., Praha: Portál, 2004. 872s. ISBN 80-7178-802-3
- Vizínová, D., Preiss, M., *Psychické trauma a jeho terapie*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. 160s. ISBN 80-7178-284-X
- Kolektiv autorů. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. 1.vyd. Praha: Triton 2008. 365s. ISBN 978-80-7387-097-3
- Matoušek, Oldřich. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. 352s. ISBN 80-7367-002-X
- Pávková, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 232 s. ISBN 80-7178-295-5
- Krchová, A. Víznerová,H. *Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z genderové perspektivy*.1. vyd. Evropská kontaktní skupina v ČR, 2008. ISBN 978-80-254-2035-5
- Niessen, J., Schibel, Y. *Příručka pro integraci*. 1.vyd. Praha: MPSV, 2005. ISBN 80-86878-24-4
- Průcha, Jan. *Interkulturní psychologie*. 2. rozš. Vyd. Praha: Portál, 2007. 224s. ISBN 978-80-7367-280-5
- Prudký, Libor. *Přináležitost k národu, vztahy k jiným národnostem a k cizincům v České republice*. 1. Vyd. Brno: Akademické nakl.CERM, 2004. ISBN 80-7204-359-5

- <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna> ze dne 15.10. 2009
- www.msmt.cz dne 20.11. 2009
- www.mvcr.cz dne 18.11. 2009
- www.mpsv.cz dne 20.11. 2009
- <http://soze.cz/> ze dne 20.10. 2009
- [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?
pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2009-0125+0+DOC+XML+V0//
CS](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2009-0125+0+DOC+XML+V0//CS)

Ze dne 16.10. 2009
- <http://www.meta-os.cz/> ze dne 23.10. 2009
- <http://www.domavcr.cz/> ze dne 16.10. 2009
- <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=138> ze dne 20.10.2009
- http://www.kormidlo.cz/index.shtml?apc=c3882a-_-_-&cat=3883 z e
dne 12.10. 2009
- [http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-
republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d](http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d) ze dne 15.10. 2009
- <http://www.epravo.cz/top/clanky/azyl-a-uprchlictvi-16414.html> ze dne
15.10. 2009
- [http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/azylov-
a-imigran-politika](http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/azylov-a-imigran-politika) 20.10. 2009
- [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?
pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0132+0+DOC+XML+V0//CS](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0132+0+DOC+XML+V0//CS)
ze dne 19.10. 2009

■ http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/710/_s.155/22512/place?docid=118408 ze dne 10.10. 2009

■ http://www.strediskasim.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=45 ze dne 28.10. 2009

■ <http://www.mostlp.org/> ze dne 28.10. 2009

Poznámka

Všechny použité fotografie byly pořízeny a jsou publikovány se souhlasem rodičů.